

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Νεοφύτου Βάμβα 6 (3ος όροφος), 10674 Αθήνα, τηλ: 210 7233221-2; φαξ: 210 7233217;
e-mail: info@nchr.gr, website: www.nchr.gr

Παρατηρήσεις επί του Σχεδίου Έκθεσης της Ελλάδας σχετικά με την εφαρμογή του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα*

I. Εισαγωγή

Το Υπουργείο Εξωτερικών (Δ4 Διεύθυνση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων) απέστειλε στην Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου το Σχέδιο της δεύτερης Έκθεσης της Ελλάδας σχετικά με την εφαρμογή του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα για σχολιασμό, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 1, παρ. 6 (ε) του ιδρυτικού της νόμου 2667/1998.

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) θέλει να εκφράσει την ικανοποίησή της για το γεγονός ότι το τελευταίο διάστημα το Υπουργείο Εξωτερικών της αποστέλλει συστηματικά για σχολιασμό τα σχέδια Εκθέσεων προς υποβολή σε διεθνή όργανα ελέγχου.

Η ΕΕΔΑ έχει ασχοληθεί με ζητήματα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα (εφεξής Σύμφωνο), διατυπώνοντας απόψεις και συστάσεις προς τα αρμόδια Υπουργεία. Είχε δε υποβάλει σχόλια και επί της προηγούμενης (αρχικής) Έκθεσης του Υπουργείου Εξωτερικών για την εφαρμογή του Συμφώνου από την Ελλάδα.¹

Η ΕΕΔΑ αφού μελέτησε το σχέδιο της Έκθεσης (εφεξής Έκθεση) διατυπώνει τις κάτωθι παρατηρήσεις που μπορούν να συμβάλουν στον εμπλουτισμό της, καθώς ανταποκρίνονται στην ανάγκη διαμόρφωσης επίκαιρης

* Οι παρούσες παρατηρήσεις έχουν εγκριθεί από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ. Εισηγήτριες: Σ. Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου, Μέλος ΕΕΔΑ, εκπρόσωπος του ΣΔΓ, Ε. Βαρχαλαμά, Μέλος ΕΕΔΑ, εκπρόσωπος της ΓΣΕΕ και Α.-Μ. Μπολάνη, Επιστημονική Συνεργάτις ΕΕΔΑ.

¹ Βλ. ΕΕΔΑ, Έκθεση 2002, σελ. 181 επ.

και, κατά το δυνατόν, πληρέστερης εικόνας για το περιβάλλον και τις συνθήκες εφαρμογής του Συμφώνου στην Ελλάδα.

II. Γενικές Παρατηρήσεις επί του σχεδίου Έκθεσης

Η υποβολή της Έκθεσης για την εφαρμογή του Συμφώνου από την Ελλάδα γίνεται σε μία περίοδο που η χώρα μαστιζείται από τη δημοσιονομική κρίση, και τα αλληπάλληλα μέτρα λιτότητας που έχουν ληφθεί από τις αρχές του 2010, διαρκώς λαμβάνονται και έχουν άμεσο αντίκτυπο στην απόλαυση των οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, όπως αυτά αποτυπώνονται στις διατάξεις του Συμφώνου. Η ΕΕΔΑ υπενθυμίζει ότι ήδη από τον Ιούνιο του 2010 είχε τοποθετηθεί «για την ανάγκη διαρκούς σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά την άσκηση της στρατηγικής εξόδου της οικονομίας και της κοινωνίας από την κρίση του εξωτερικού χρέους»,² ενώ τον περασμένο Δεκέμβριο επανήλθε με τη Σύστασή της για την «Επιτακτική ανάγκη να αντιστραφεί η πορεία καταρράκωσης των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων».³

Η Έκθεση είναι αρκετά εκτεταμένη (91 σελίδες) και επιχειρεί να αποτυπώσει την κατάσταση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων στην Ελλάδα χωρίς να περιορίζεται μόνο στην αποτύπωση του σχετικού κάθε φορά νομοθετικού πλαισίου. Ωστόσο, λείπει από διάφορα σημεία η απαιτούμενη αποτίμηση της αναγκαιότητας, της προσφορότητας και της αποτελεσματικότητας των όποιων μέτρων έχουν ληφθεί ή η έκθεση των προβλημάτων-εμποδίων που έχουν προκύψει στην πράξη (π.χ. πρόσβαση των παιδιών Ρομά στην εκπαίδευση). Επίσης, ενώ ορθά η Έκθεση εστιάζεται σε απαντήσεις στις Καταληκτικές Παρατηρήσεις⁴ της Επιτροπής για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα (εφεξής Επιτροπή), αφήνει αναπάντητα ερωτήματα που τίθενται από τις Κατευθυντήριες Οδηγίες

² ΕΕΔΑ, *Ετήσια Έκθεση 2010*, σελ. 103 επ.

³http://www.nchr.gr/media/gnwmateuseis_eeda/Site_version2/oikonomikh_krish/EEDA_Krisi.pdf

⁴ Committee on Economic, Social and Cultural Rights, *Concluding Observations: Greece*, E/C.12/1/Add.97 (07.06.2004).

της Επιτροπής για τη σύνταξη της Έκθεσης,⁵ (π.χ. αναφορικά με τον περιοδικό και αποτελεσματικό δικαστικό έλεγχο των ακούσιων νοσηλειών). Σκόπιμη θα ήταν αναφορά και σε σχετική νομολογία, όπου υπάρχει.⁶

Πρέπει πάντως να αναφερθεί ότι, ενώ δεν φαίνεται να υπάρχει ελληνική νομολογία που να βασίζεται στο Σύμφωνο, υπάρχει νομολογία που εφαρμόζει αντίστοιχες διατάξεις του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη (ΕΚΧ), με την οποία μάλιστα κρίνεται ότι νομοθετικές διατάξεις που δεν αντίκεινται στο Σύνταγμα αντίκεινται στον ΕΚΧ (βλ. π.χ. ΣτΕ 1571/2010: αναγκαστική εργασία).

Σύμφωνα με τις Καταληκτικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής, η Ελλάδα θα έπρεπε να έχει καταθέσει την υπό σχολιασμό Έκθεση στις 30.06.2009.⁷ Η Ελλάδα και στην περίπτωση της παρούσας Έκθεσης έχει καθυστερήσει αρκετά ως προς την υποβολή της ενώπιον της Επιτροπής. Δεδομένης της καθυστέρησης η Έκθεση θα πρέπει να περιλαμβάνει στοιχεία που να καλύπτουν τη χρονική περίοδο 2004 (χρόνος υποβολής της προηγούμενης Έκθεσης) έως και σήμερα, κάτι που η Έκθεση σε ένα βαθμό το επιχειρεί.

Παρόλο που η Έκθεση αναφέρεται και στο χρονικό διάστημα πέραν του Ιουνίου 2009, υπάρχουν σημεία της Έκθεσης όπου η παροχή στατιστικών στοιχείων δεν ανταποκρίνεται ποιοτικά, ποσοτικά και χρονικά στο υπό εξέταση ζήτημα (π.χ. σελ. 4 αναφορικά με τους ελέγχους του ΣΕΠΕ, σελ. 29 αναφορικά με τις μισθολογικές διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών, σελ. 70 αναφορικά με το ποσοστό του πληθυσμού που βρίσκεται στα όρια της φτώχειας). Συνεπώς, τα στατιστικά στοιχεία θα πρέπει να επικαιροποιηθούν με χρήση κατάλληλων και πιο επίκαιρων στοιχείων, και όπου αυτά δεν είναι διαθέσιμα θα πρέπει αυτό να αναφέρεται ρητώς όπως και ο λόγος μη ύπαρξής τους (π.χ. μη συλλογή τέτοιων στοιχείων στην Ελλάδα).

Όπως ήδη σημειώθηκε, η υποβολή της Έκθεσης γίνεται σε μία περίοδο που η Ελλάδα βρίσκεται σε βαθιά οικονομική και δημοσιονομική κρίση και έχει προβεί στη λήψη σκληρών διαδοχικών μέτρων λιτότητας στην προσπάθειά της

⁵ Committee on Economic, Social and Cultural Rights, *Guidelines on Treaty-Specific Documents to be Submitted by States Parties under Articles 16 and 17 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, E/C.12/2008/2 (24.03.2009).

⁶ Βλ. και παρ 3 των Κατευθυντήριων Οδηγιών.

⁷ Committee on Economic, Social and Cultural Rights, *Concluding Observations: Greece*, όπ.π. παρ. 53.

εξόδου από την κρίση αυτή. Συνεπώς, η Έκθεση οφείλει να παρουσιάσει αναλυτικά τα μέτρα αυτά, τα οποία σαφώς έχουν αντίκτυπο στα δικαιώματα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του Συμφώνου. Είναι βέβαιο, άλλωστε, ότι και λόγω της εκτενούς δημοσιότητας που έχει δοθεί στην κατάσταση της Ελλάδας σε παγκόσμιο επίπεδο, κατά την παρουσίαση της Έκθεσης ενώπιον της Επιτροπής η ελληνική αντιπροσωπεία θα κληθεί να απαντήσει σε σχετικές ερωτήσεις.

Επιπλέον, σύμφωνα με την παρ. 5 των Κατευθυντήριων Οδηγιών της Επιτροπής για τη σύνταξη της Έκθεσης⁸ θα πρέπει να παρατεθούν ως παράρτημα οι εθνικές εκθέσεις που αφορούν την εφαρμογή Συμβάσεων της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας που αναφέρονται στο Παράρτημα 2 των Εναρμονισμένων Κατευθυντήριων Οδηγιών για τη σύνταξη εθνικών εκθέσεων αναφορικά με διεθνείς συμβάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων.⁹

Υπενθυμίζουμε ότι κρίσιμη είναι και η από 22.11.2011 Έκθεση¹⁰ της Ανώτατης Αποστολής της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ΔΟΕ), που επισκέφθηκε την Ελλάδα τον Σεπτέμβριο του 2011, στο πλαίσιο ελέγχου της Προσφυγής της ΓΣΕΕ στα αρμόδια ελεγκτικά όργανα της ΔΟΕ.

III. Ειδικές παρατηρήσεις επί του σχεδίου Έκθεσης

Άρθρο 2

α) Νομοθεσία κατά των διακρίσεων

Σελ. 2: Η ΕΕΔΑ στις «Παρατηρήσεις επί της Έκθεσης του Υπουργείου Εξωτερικών για την Εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης για την Κατάργηση Κάθε Μορφής Φυλετικών διακρίσεων» είχε σημειώσει σχετικά με τις επιτρεπόμενες παρεκκλίσεις από τις διατάξεις του Ν. 3304/2005 λόγω ιθαγένειας «ότι το θεμιτό τέτοιας μεταχείρισης που ενέχει διακρίσεις ενδέχεται σε πολλές περιπτώσεις να υποκρύπτει και να νομιμοποιεί διακρίσεις

⁸ Committee on Economic, Social and Cultural Rights, *Guidelines on Treaty-Specific Documents to be Submitted by States Parties under Articles 16 and 17 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, όπ.π.

⁹ Secretary General, *Compilation of Guidelines on the Form and Content of Reports to be Submitted by States Parties to the International Human Rights Treaties*, HRI/GEN/2/Rev.5 (29.05.2008). Συγκεκριμένα για την Ελλάδα οι σχετικές συμβάσεις είναι οι εξής: Σύμβαση No. 14, No. 29, No. 87, No. 98, No. 100, No. 102, No. 105, No. 106, No. 111, No. 122, No. 138, No. 151, No. 182.

¹⁰ http://www.ilo.org/global/standards/WCMS_170435/lang--en/index.htm

οφειλόμενες σε εθνική ιδίως καταγωγή. Το γεγονός ότι πολύ συχνά η πρόσβαση σε κλάδους απασχόλησης, οι οποίοι παραδοσιακά είναι προσβάσιμοι αποκλειστικά από Έλληνες πολίτες, επιτρέπεται σε ομογενείς χωρίς προφανή αιτιολογία, αν δεν επιβεβαιώνει, πάντως ενισχύει την εντύπωση ότι υποκρύπτεται διάκριση».¹¹ Και ο Συνήγορος του Πολίτη επανειλημμένα στις Εκθέσεις του επισημαίνει το ζήτημα καταγγελιών υπηκόων τρίτων χωρών, η διερεύνηση των οποίων προκαλεί σοβαρές υπόνοιες υποκρυπτόμενης δυσμενούς διάκρισης λόγω φυλετικής ή εθνικής καταγωγής.¹²

Σελ. 3: Η Έκθεση κάνει γενική αναφορά στο γεγονός ότι η ΕΕΔΑ έχει υπογραμμίσει τις ανεπάρκειες του Ν. 3304/2005. Σκόπιμο, ωστόσο, θα ήταν να αναφέρει και σε ποια θέματα αναφέρονται οι σχετικές παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ.¹³ Επιπλέον, σκόπιμο είναι να γίνει αναφορά και στις εκθέσεις της ΟΚΕ¹⁴ αναφορικά με τον Ν. 3304/2005 και τα σημαντικότερα προβλήματα που αυτή έχει εντοπίσει ως προς την εφαρμογή του, αλλά και στη λειτουργία των φορέων ίσης μεταχείρισης, κυρίως της Επιτροπής Ίσης Μεταχείρισης του Υπουργείου Δικαιοσύνης, η οποία στην ουσία είναι ανενεργή.

Σελ. 4: Η Έκθεση παραθέτει σε πίνακα αριθμητικά στοιχεία αναφορικά με τη λειτουργία του ΣΕΠΕ (αριθμό ελέγχων, αριθμό επιβληθέντων προστίμων, κλπ). Τα στοιχεία αυτά όμως αφορούν τη γενική αρμοδιότητα του ΣΕΠΕ – τον έλεγχο της εφαρμογής της εργατικής νομοθεσίας – και όχι τη λειτουργία του ως φορέα ίσης μεταχείρισης. Συνεπώς, τα στοιχεία αυτά θα πρέπει να αντικατασταθούν από αυτά που αφορούν μόνο την εφαρμογή του Ν. 3304/2005 περί ίσης μεταχείρισης και περιλαμβάνονται στις ετήσιες εκθέσεις πεπραγμένων του ΣΕΠΕ. Επιπλέον, θα πρέπει να προστεθούν και τα αριθμητικά-στατιστικά στοιχεία που περιλαμβάνονται στις ειδικές εκθέσεις του

¹¹ ΕΕΔΑ, *Έκθεση 2007*, σελ. 178-179.

¹² Συνήγορος του Πολίτη, *Ειδική Ετήσια Έκθεση για την Ίση Μεταχείριση 2010* (Ιούνιος 2011) σελ. 12.

¹³ ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις σχετικά με το Ν. 3304/2005 «Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού» και προτάσεις σχετικά με την ανάγκη τροποποίησής του», *Ετήσια Έκθεση 2010*, σελ. 52 επ.

¹⁴ Βλ. Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, *Γνώμη: «Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού» Έκθεση Έτους 2009* (Φεβρουάριος 2011).

Συνηγόρου του Πολίτη αναφορικά με την εφαρμογή του Ν. 3304/2005. Πάντως, όπως η ΕΕΔΑ επανειλημμένα επισήμανε, κατά τον Ν. 3304/2005, ο Συνήγορος είναι αρμόδιος μόνο για τον δημόσιο τομέα, ενώ για τον ιδιωτικό τομέα είναι αρμόδιο μόνον το ΣΕΠΕ, πράγμα αντίθετο προς της Οδηγίες της ΕΕ, εφόσον το ΣΕΠΕ δεν είναι ανεξάρτητη αρχή, όπως απαιτούν οι Οδηγίες.

Λεδομένου ότι οι Κατευθυντήριες Οδηγίες ζητούν αναλυτικές πληροφορίες αναφορικά με ένδικα και άλλα κατάλληλα μέσα, τα οποία τα θύματα παραβιάσεων μπορούν να χρησιμοποιήσουν, σκόπιμο θα ήταν να γίνει αναφορά στις σχετικές διατάξεις του Ν. 3304/2005 (άρθρο 13-παροχή προστασίας, άρθρο 14-βάρος απόδειξης, κλπ) και μεγαλύτερη ανάλυση του χωρίου που κάνει λόγο για «legal assistance and support actions for persons suffering from racism».

Η ΕΕΔΑ στις παρατηρήσεις της δίνει πάντα μεγάλη σημασία στην αποτελεσματική προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στους κανόνες των Οδηγιών της ΕΕ που προβλέπουν τη μεταφορά του βάρους της απόδειξης και τη νομιμοποίηση νομικών προσώπων και ενώσεων για την άσκηση των δικαιωμάτων των θυμάτων διακρίσεων. Η ΕΕΔΑ επαναλαμβάνει ότι η συμμόρφωση προς τις Οδηγίες στο σημείο αυτό είναι ακόμη ανεπαρκής, σε ό,τι αφορά την ορθή διατύπωση των σχετικών κανόνων και την ένταξή τους στους δικονομικούς κώδικες, με συνέπεια να μένουν ανεφάρμοστοι αυτοί οι τόσο σημαντικοί για την πραγματική προστασία κατά των διακρίσεων κανόνες.

Πράγματι, ενώ στην πράξη υπάρχουν πολλές διακρίσεις, ελάχιστες είναι οι προσφυγές στον Συνήγορο του Πολίτη και την Επιθεώρηση Εργασίας, και ακόμη λιγότερες ή μηδαμινές στη Δικαιοσύνη. Ένα επιπλέον, και σημαντικό, εμπόδιο στην επίτευξη δικαστικής προστασίας εισάγει πρόσφατο Σχέδιο Νόμου «για τη δίκαιη δίκη και την εύλογη διάρκεια αυτής», που αυξάνει αλματωδώς τα παράβολα σε όλες τις δίκες, συχνά σε 300-400 ευρώ.¹⁵

Σκόπιμο, επίσης, θα ήταν να γίνει αναφορά στο Ν. 3996/2011 «Αναμόρφωση του Σώματος Επιθεωρητών Εργασίας, ρυθμίσεις θεμάτων Κοινωνικής Ασφάλισης και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 170) – που αποσκοπεί,

¹⁵ Βλ. ΕΕΔΑ, *Παρατηρήσεις και προτάσεις σχετικά με το Σχέδιο Νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης «για τη δίκαιη δίκη και την εύλογη διάρκεια αυτής»*, www.nchr.gr.

σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση, στην μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα του ΣΕΠΕ – και ειδικότερα στο άρθρο 2 παρ. 1 (η), το οποίο διευρύνει τον ελεγκτικό ρόλο του ΣΕΠΕ στο πεδίο των διακρίσεων, ώστε να καλύπτει και περιπτώσεις πολλαπλής διάκρισης¹⁶ και εντάσσει ρητά στα άτομα με αναπηρία και τους οροθετικούς.¹⁷

Επιπλέον, η ΕΕΔΑ έχει ήδη επισημάνει την έξαρση των διακρίσεων, ιδιαίτερα των πολλαπλών (λόγω φύλου και φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, ηλικίας κλπ) σε βάρος των γυναικών που απασχολούνται στο πλαίσιο εργολαβικών αναθέσεων, οι οποίες επιτείνονται σε περίπτωση συνδικαλιστικής δράσης. Έχει δε προτείνει τη θέσπιση ειδικών διατάξεων για την κάλυψη των νομοθετικών κενών σχετικά με τις εργασιακές σχέσεις αυτού του τύπου και τη διασφάλιση της ίσης μεταχείρισης των εργαζομένων.¹⁸

Περαιτέρω, η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι τα νομοθετικά μέτρα που έχουν επιβληθεί από το 2010 στο πλαίσιο των διαρθρωτικών παρεμβάσεων στην αγορά εργασίας, και ειδικά αυτά που περιορίζουν δραστικά το ρυθμιστικό περιεχόμενο των ΣΣΕ, οι οποίες, θέτουν ενιαία κατώτατα όρια συνθηκών και όρων εργασίας (όπως π.χ. η Εθνική Γενική ΣΣΕ και οι κλαδικές ΣΣΕ), αποδυναμώνουν σημαντικά τις ελεύθερες συλλογικές διαπραγματεύσεις και τη δύναμη του σημαντικού αυτού συλλογικού μέσου, όχι μόνο να ρυθμίσει τις εργασιακές σχέσεις με όρους ισότητας, αλλά και να λειτουργήσει εποικοδομητικά στην εξάλειψη επικίνδυνων στερεοτύπων και ανισοτήτων μέσα στους χώρους εργασίας.

β) Δικαιώματα μεταναστών

¹⁶ Οφείλουμε να σημειώσουμε το παράδοξο ο Ν. 3996/2011 να επεκτείνει την αρμοδιότητα του ΣΕΠΕ και σε περιπτώσεις πολλαπλής διάκρισης χωρίς ταυτόχρονα να τροποποιείται ο Ν. 3304/2005, ώστε να απαγορεύει ρητώς και αυτός τις πολλαπλές διακρίσεις στο πεδίο εφαρμογής του.

¹⁷ Ελέγχει την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού λαμβάνοντας υπόψη και τις περιπτώσεις πολλαπλής διάκρισης σύμφωνα με όσα ειδικότερα προβλέπονται στο άρθρο 19 του ν. 3304/2005 (Α' 16). Κατ' εφαρμογή του άρθρου 10 του ν. 3304/2005, ελέγχει την τήρηση της ίσης μεταχείρισης έναντι των ατόμων με αναπηρία, στα οποία περιλαμβάνονται και οι οροθετικοί.

¹⁸ ΕΕΔΑ, «Δικαιώματα των εργαζομένων και συνθήκες εργασίας στο πλαίσιο των εργολαβικών αναθέσεων», *Ετήσια Έκθεση 2009*, σελ. 42 επ.

Σελ. 6: Σκόπιμο θα ήταν να αναφερθεί ο αριθμός των Συμβουλίων Ένταξης Μεταναστών που έχουν συσταθεί μέχρι σήμερα και ανέρχεται σε 135.

Το χωρίο σχετικά με τον Ν. 3838/2010 θα πρέπει να συμπληρωθεί με αναφορά στην απόφαση 350/2011 του 4^{ου} Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας που έκρινε τον νόμο αντισυνταγματικό και στο ότι η υπόθεση εκκρεμεί στην Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας. Αν η σχετική απόφαση εκδοθεί πριν από την υποβολή της Έκθεσης στην Επιτροπή, θα πρέπει να γίνει μνεία του περιεχομένου της απόφασης.

Η ΕΕΔΑ θεωρεί ότι το χωρίο που αφορά τις ‘υπηρεσίες μίας στάσης’ δεν προσθέτει κάτι στο περιεχόμενο της Έκθεσης. Εάν παρόλα αυτά το Υπουργείο Εξωτερικών εμμένει στην άποψή του, τότε σκόπιμο θα ήταν να γίνει ρητή αναφορά στον Ν. 4018/2011 «Αναδιοργάνωση του συστήματος αδειοδότησης για τη διαμονή αλλοδαπών στη χώρα υπό όρους αυξημένης ασφάλειας, ρυθμίσεις θεμάτων οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας του Υπουργείου Εσωτερικών» που προβλέπει τα των νέων υπηρεσιών ‘μίας στάσης’.

Σελ. 7: Σκόπιμο θα ήταν να αναφερθούν το γενικό πλαίσιο και οι βασικοί άξονες του σχεδίου Εθνικής Στρατηγικής για την Ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών καθώς και οι δράσεις του Ετήσιου Προγράμματος 2010 του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ένταξης, ως πιο πρόσφατες.

γ) Δικαιώματα ατόμων που ανήκουν σε μειονότητες

Σελ 8: Η ΕΕΔΑ υπενθυμίζει τη θέση της, την οποία είχε διατυπώσει με αφορμή τις παρατηρήσεις της επί της Έκθεσης της Ελλάδας προς την Επιτροπή για το Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων, και σύμφωνα με την οποία: «Στην εποχή μας εξακολουθεί να ισχύει η δήλωση σύμφωνα με την οποία η ύπαρξη μειονοτήτων είναι πραγματικό και όχι νομικό γεγονός, ενώ, παράλληλα στη σύγχρονη αντίληψη που διέπει το δίκαιο των μειονοτήτων γίνεται αποδεκτή και η λεγόμενη υποκειμενική προσέγγιση που σημαίνει ότι, μεταξύ των άλλων, καθοριστικό στοιχείο για την ανάδειξη μίας ομάδας σε

μειονότητα είναι η εκπεφρασμένη συλλογική της βούληση να υφίσταται ως τέτοια».¹⁹

Άρθρο 3

α) Εκπροσώπηση γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων

Σελ. 9: Στα στοιχεία που παρατίθενται σκόπιμο θα ήταν να προστεθούν και: α) ο αριθμός των γυναικών μελών της Βουλής, β) ο αριθμός των γυναικών που εξελέγησαν σύμβουλοι σε επίπεδο Δήμου και Περιφέρειας, γ) ότι ήδη εδώ και αρκετά χρόνια υπήρχε μια γυναίκα Αντιπρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας και ότι σήμερα τρεις αντιπρόεδροι του Συμβουλίου της Επικρατείας είναι γυναίκες, και δ) η επιλογή για πρώτη φορά γυναίκας στη θέση Προέδρου του Αρείου Πάγου.

Η ΕΕΔΑ σε αυτό το σημείο θα ήθελε να επισημάνει ότι ο Ν. 3852/2010 (Καλλικράτης) εισήγαγε οπισθοδρόμηση ως προς τις ποσοτώσεις στις αυτοδιοικητικές εκλογές. Ειδικότερα, κατά τα άρθρα 18 παρ. 3 και 120 παρ. 3 του νέου νόμου, η ποσόστωση του 1/3 τουλάχιστον των υποψηφίων κατά φύλο υπολογίζεται όχι πλέον επί του αριθμού των υποψηφίων, όπως όριζαν τα άρθρα 75 του Ν. 2910/2001 και 34 του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων (Ν. 3463/2006), αλλά επί του αριθμού των μελών του δημοτικού συμβουλίου ή του συμβουλίου δημοτικής ή τοπικής κοινότητας. Έτσι, καθώς κάθε συνδυασμός μπορεί να έχει αριθμό υποψηφίων έως 50% ανώτερο του αριθμού των εκλεγομένων, μειώνεται το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών.

Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να επισημανθεί ότι η ολοένα αυξανόμενη εργασιακή και οικονομική ανασφάλεια, σε συνδυασμό με την ανεπάρκεια των υποστηρικτικών δομών για την οικογένεια, αναμένεται να οδηγήσουν αντικειμενικά στη μείωση των ποσοστών συμμετοχής των γυναικών σε όργανα ευρύτερης πολιτικής εκπροσώπησης, όπως π.χ. στα όργανα εκπροσώπησης των συνδικαλιστικών οργανώσεων των εργαζομένων, αλλά και στα όργανα εκπροσώπησης των εργοδοτικών οργανώσεων.

β) Ισότητα των φύλων γενικά

¹⁹ ΕΕΔΑ, *Εκθεση 2003*, σελ. 288.

Σελ. 10: Σύμφωνα και με τις Κατευθυντήριες Οδηγίες της Επιτροπής (παρ. 13) πρέπει να γίνει σε αυτό το σημείο (και όχι στο τμήμα της Έκθεσης που αφορά την καταπολέμηση της ανεργίας των γυναικών) εκτενής αναφορά στον Ν. 3896/2010 «Εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης. Εναρμόνιση της κείμενης νομοθεσίας με την Οδηγία 2006/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5^{ης} Ιουλίου 2006 και άλλες συναφείς διατάξεις», στον Ν. 3769/2009 για την ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών όσον αφορά την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες, στο πεδίο εφαρμογής τους (εναρμόνιση προς την Οδηγία 2004/113/ΕΚ), αλλά και στους φορείς ίσης μεταχείρισης που εγκαθιδρύουν οι νόμοι αυτοί.²⁰ Θυμίζουμε ότι η ΕΕΔΑ είχε καταθέσει εκτενείς παρατηρήσεις επί του σχεδίου του μετέπειτα νόμου 3896/2010.²¹

Πρέπει να σημειωθεί ότι, χάρις στις παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ, το νομοσχέδιο που οδήγησε στον Ν. 3896/2010 βελτιώθηκε σημαντικά. Εντούτοις, από τα προβλήματα που είχε τότε επισημάνει η ΕΕΔΑ, παραμένουν ιδίως τα εξής: η ανεπαρκής συμμόρφωση προς την Οδηγία 2006/54/ΕΚ, ως προς τη διατύπωση των δικονομικών κανόνων (βάρος απόδειξης και νομιμοποίηση νομικών προσώπων και ενώσεων προσώπων για την άσκηση των δικαιωμάτων των θυμάτων διακρίσεων) και τη μη ένταξη των κανόνων αυτών στους δικονομικούς κώδικες – προβλήματα που συντελούν στην έλλειψη εφαρμογής αυτών των τόσο σημαντικών για την προστασία κατά των διακρίσεων κανόνων (πρβλ. για τον Ν. 3304/2005, πιο πάνω άρθρο 2 (α)). Ανάλογα προβλήματα παρουσιάζει και ο Ν. 3769/2009.

Παραμένει, επίσης, το πρόβλημα της ανεπαρκούς συμμόρφωσης προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2006/54/ΕΚ που αφορούν την ισότητα των φύλων στα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης, το οποίο είχε επισημάνει η

²⁰ Βλ. και Committee on Economic, Social and Cultural Rights, *General Comment No. 16: The Equal Right of Men and Women to the Enjoyment of all Economic, Social and Cultural Rights (article 3)*, E/C.12/2005/4 (11.08.2005) παρ. 21.

²¹ ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις στο Σχέδιο Νόμου «Εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης – Εναρμόνιση της κείμενης νομοθεσίας με την Οδηγία 2006/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 5^{ης} Ιουλίου 2006», *Ετήσια Έκθεση 2008*, σελ. 89 επ. Βλ. επίσης και τις «Παρατηρήσεις» επί του επικαιροποιημένου σχεδίου νόμου, *Ετήσια Έκθεση 2010*, σελ. 131 επ.

ΕΕΔΑ. Πράγματι, οι σχετικές διατάξεις του Ν. 3896/2010 δημιουργούν σύγχυση σε σχέση με τους αμέσως προηγούμενους ασφαλιστικούς Ν. 3863/2010 και 3865/2010, ιδίως ως προς το αντίστοιχο πεδίο και τις προϋποθέσεις εφαρμογής των τριών αυτών νόμων και τις μεταβατικές περιόδους που εισάγει ο καθένας από αυτούς. Επίσης προβλήματα δημιουργούν και ορισμένες πάγιες ρυθμίσεις του Ν.3896/2010, όπως οι σχετικές με τους αυτοαπασχολούμενους.²²

Επίσης, η Έκθεση θα πρέπει να αναφέρεται και στις ειδικές εκθέσεις του Συνηγόρου του Πολίτη για την ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών στην απασχόληση και τις εργασιακές σχέσεις, στο πλαίσιο μίας ειλικρινούς αποτύπωσης των αποτελεσμάτων της εφαρμογής του νόμου και των προβλημάτων που υπάρχουν ακόμα στο πεδίο αυτό. Σκόπιμες θα ήταν και αναφορές σε εθνική νομολογία (π.χ. Διοικητικό Εφετείο Αθηνών 14/2011 που αφορούσε τη θέσπιση διαφορετικού όριο αναστήματος για τους άνδρες και για τις γυναίκες, για την πρόσληψη επαγγελματιών οπλιτών, Συμβούλιο Επικρατείας 3762/2010 που αφορούσε την επιβολή ανώτατου ορίου ηλικίας για τη συμμετοχή στις εξετάσεις εισαγωγής στην Εθνική Σχολή Δικαστών).

Επίσης, θα μπορούσε να γίνει και εκτενέστερη αναφορά στις δραστηριότητες της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων,²³ καθώς και στο άρθρο 186 του Ν. 3852/2010 «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης-Πρόγραμμα Καλλικράτης» που προβλέπει τη συγκρότηση Περιφερειακών Επιτροπών Ισότητας των Φύλων με συμβουλευτικό ρόλο²⁴.

Στην Έκθεση δεν αποτυπώνονται οι αλληπάλληλες παρεμβάσεις στο προστατευτικό πλαίσιο της εργατικής νομοθεσίας από το 2010, οι οποίες σε συνδυασμό με την οικονομική κρίση, το μεγάλο εύρος του άτυπου τομέα της οικονομίας και την υπέρμετρη ευελιξία και ανασφάλεια στην αγορά εργασίας έχουν άμεσες και αλυσιδωτές επιπτώσεις:

²² Βλ. ειδικότερα Σ. Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου, «Ο Ν. 3896/2010, συμμόρφωση προς Οδηγία 2005/54: Η σύγχυση ως προς τα «επαγγελματικά» ασφαλιστικά συστήματα επιτείνεται», *Επιθεώρηση Δικαίου Κοινωνικής Ασφάλισης*, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2012.

²³ Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, *Απολογιστική Έκθεση Νοέμβριος 2009-Ιούνιος 2011*.

²⁴ Βλ. σχετική επιστολή Γυναικείων Σωματείων στις 8.10.2010 προς τον Υπουργό Εσωτερικών <http://www.leaguewomenrights.gr/index.php?menu=65>

- στη διαπραγματευτική δύναμη των γυναικών εργαζομένων (ιδιαίτερα των μητέρων ή/και των μεγαλύτερων σε ηλικία ή/και αλλοδαπών) και των εργαζομένων με οικογενειακές υποχρεώσεις ως προς τους όρους απασχόλησής τους και το είδος της σύμβασης εργασίας τους,
- στην υπερ-εκπροσώπηση των γυναικών και των εργαζομένων με οικογενειακές υποχρεώσεις σε επισφαλείς χαμηλά αμειβόμενες εργασίες,
- στη μητρότητα και γενικά την απόκτηση και την ανατροφή παιδιού λόγω της οικονομικής επισφάλειας που βιώνουν ήδη οι εργαζόμενοι,
- στη δέουσα ανατροφή των παιδιών των εργαζόμενων γονέων ιδιαίτερα κατά τα πρώτα έτη της ζωής τους λόγω της διαπιστωμένης ανεπάρκειας των δημόσιων υποστηρικτικών δομών φύλαξης και φροντίδας,
- στην αύξηση της αρνητικής επίδρασης των οικογενειακών υποχρεώσεων στην εργασία και την εμπέδωση των στερεοτύπων για τον ρόλο της γυναίκας στην οικογένεια και την εργασία, με τον άνισο καταμερισμό της ευθύνης για τη φροντίδα των παιδιών και των πιο ηλικιωμένων μελών της οικογένειας,
- στην έξαρση των διακρίσεων λόγω φύλου ταυτόχρονα με άλλες διακρίσεις, όπως λόγω εθνοτικής ή φυλετικής καταγωγής ή/και της ηλικίας ή/και των οικογενειακών υποχρεώσεων ή/και της αναπηρίας, με αποτέλεσμα την αύξηση του κινδύνου κοινωνικού αποκλεισμού.

Η ΕΕΔΑ δεν μπορεί σε αυτό το σημείο να μην εκφράσει την έντονη ανησυχία της για την πρόσφατη κατάργηση του Οργανισμού Εργατικής Εστίας, που παρέχει σημαντικές κοινωνικές υπηρεσίες, μεταξύ των οποίων είναι και η λειτουργία βρεφονηπιακών σταθμών. Άλλο μέτρο που θίγει παιδιά και γονείς είναι η περικοπή της γονικής άδειας των δικαστών στο μισό περίπου, που προβλέπει το προαναφερόμενο νομοσχέδιο «για τη δίκαιη δίκη και την εύλογη διάρκεια αυτής». Αυτό αποτελεί και πολύ κακό προηγούμενο, ενόψει και της ανεπάρκειας και διαρκούς μείωσης του αριθμού των δημόσιων βρεφονηπιακών σταθμών. Η ΕΕΔΑ υπογράμμισε το απαράδεκτο και αντίθετο προς το Σύνταγμα και το δίκαιο της ΕΕ των περικοπών κοινωνικών δικαιωμάτων που επιχειρείται με αυτό το νομοσχέδιο.²⁵

²⁵ Παρατηρήσεις στο νομοσχέδιο αυτό, ό.π.

Τέλος, η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι στις Εκθέσεις εκτίμησης επιπτώσεων των ρυθμίσεων, οι οποίες συνοδεύουν τα Σχέδια Νόμου που κατατίθενται προς ψήφιση στη Βουλή, και ειδικά σε αυτά που περιέχουν εργασιακές ρυθμίσεις, δεν γίνεται μνεία – όπως οφείλεται – στις επιπτώσεις των προωθούμενων μέτρων στην ισότητα των φύλων, μολονότι υπάρχουν διαρκώς σαφείς ενδείξεις ότι τα μέτρα αυτά οδηγούν στη διεύρυνση των ανισοτήτων και των διακρίσεων σε βάρος των γυναικών.

Γ) Άρθρο 6

α) Στατιστικά ανεργίας

Σελ. 11 επ.: Δεδομένου ότι η Επιτροπή στις Καταληκτικές Παρατηρήσεις της του 2004 έδωσε έμφαση ειδικά στην ανεργία νέων και γυναικών στις αγροτικές περιοχές σκόπιμο θα ήταν τα στατιστικά ανεργίας ανά περιφέρεια να περιλαμβάνουν και στατιστικά ανά ηλικία και φύλο για την κάθε περιφέρεια.

Σύμφωνα με επίσημα στοιχεία, το ποσοστό ανεργίας έχει διπλασιασθεί στην τριετία 2009-2011, εμφανίζοντας μία αύξηση της τάξης του 95% στον αριθμό των ανέργων στην περίοδο Μαρτίου 2008-Μαρτίου 2011.²⁶ Το καταγραμμένο ποσοστό ανεργίας 17,6% του Ιουλίου 2011 προβλεπόταν να φθάσει το 18% έως τα τέλη του 2011, με την πραγματική ανεργία να βρίσκεται στο 22-23%.²⁷ Εντούτοις το καταγραμμένο ποσοστό έφτασε ήδη τον Νοέμβριο 2011 το 21%, με σύνολο ανέργων 1.033.507,²⁸ ενώ το πραγματικό ποσοστό αυξάνεται ραγδαία. Η καταγραμμένη ανεργία των νέων ανέρχεται στο 50% ενώ στην πραγματικότητα είναι προφανώς ανώτερο και πολλοί από τους εργαζόμενους νέους απασχολούνται με συνθήκες δυσμενείς και επισφαλείς. Στις γυναίκες, καταγράφηκε το 2011 ένα ιστορικά υψηλό ποσοστό της τάξεως του 25,3% σε σύγκριση με την ανεργία των ανδρών (17,7%),²⁹ πράγμα που καταδεικνύει ότι η λιτότητα έχει ήδη διευρύνει το χάσμα των αμοιβών μεταξύ

²⁶ Ελληνική Στατιστική Αρχή, Σεπτέμβριος 2011

²⁷ ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, *Ετήσια Έκθεση για την Ελληνική Οικονομία και Απασχόληση 2011*.

²⁸ http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A0101/PressReleases/A0101_SJ002_DT_MM_11_2011_01_F_GR.pdf

²⁹ Ελληνική Στατιστική Αρχή, Δεκέμβριος 2011, Δελτίο Τύπου 8.3.2012

των φύλων. Η Ελλάδα αντιμετωπίζει ένα «κραχ απασχόλησης»: ο αριθμός των ανέργων υπερβαίνει αυτόν του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, ενώ το ποσοστό αύξησης της ανεργίας το 2011 ήταν το υψηλότερο στην Ευρώπη (41% περίπου).

β) Ανεργία στην Περιφέρεια

Σελ. 19: Σκόπιμο θα ήταν η Έκθεση να παρέχει εκτενέστερες πληροφορίες για την κατανομή της ανεργίας και τα προγράμματα ενίσχυσης της απασχόλησης στην Περιφέρεια, καθώς και άλλες δράσεις που έχουν τον ίδιο στόχο.

γ) Ανεργία γυναικών

Σελ. 22: Σκόπιμο θα ήταν η Έκθεση να κάνει μία πιο ολοκληρωμένη παρουσίαση των μέτρων που έχουν ληφθεί και των προγραμμάτων που έχουν υλοποιηθεί καθ'όλη τη χρονική περίοδο που καλύπτει σε ό,τι αφορά την ενίσχυση της απασχόλησης των γυναικών και την καταπολέμηση της ανεργίας τους.

Στο σημείο αυτό η ΕΕΔΑ θέλει να επισημάνει ότι η απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων και η οξυνόμενη οικονομική κρίση διαρκώς επιδεινώνουν τη θέση των γυναικών στην αγορά εργασίας, καθιστώντας τις ακόμα πιο ευάλωτες. Η ανατροπή της ιεραρχίας των ΣΣΕ και η αποδυνάμωση των ΕΓΣΣΕ και των κλαδικών ΣΣΕ, σε όφελος των επιχειρησιακών ΣΣΕ, θίγουν ιδιαίτερα τις γυναίκες. Καθώς οι ΕΓΣΣΕ καθορίζουν τους ελάχιστους όρους εργασίας για όλους τους εργαζόμενους με σχέση ιδιωτικού δικαίου (συνδικαλισμένους ή μη) σε όλη τη χώρα, οι εργαζόμενοι (ιδιαίτερα οι γυναίκες που συνδικαλιζονται σε μικρό βαθμό και έχουν περιορισμένη δυνατότητα ατομικής διαπραγμάτευσης) χάνουν ένα σημαντικό δίκτυο προστασίας. Οι γυναίκες θα αποδέχονται ολοένα δυσμενέστερους όρους εργασίας, καθώς η ανεργία που είναι ήδη γι'αυτές πολύ υψηλότερη από ό,τι για τους άνδρες (πιο πάνω (α)) τις απειλεί όσο ποτέ άλλοτε.

δ) Πολιτικές και μέτρα με στόχο την πλήρη απασχόληση

Σελ. 25-27: Τα εκπαιδευτικά προγράμματα του ΟΑΕΔ αλλά και τυχόν άλλα προγράμματα τεχνικής ή επαγγελματικής εκπαίδευσης που έχουν

υλοποιηθεί και ο αντίκτυπός τους στην εύρεση εργασίας πρέπει να περιληφθούν αναλυτικά στην Έκθεση, σύμφωνα με τις Κατευθυντήριες Οδηγίες (παρ. 18).

Επίσης, σύμφωνα με τις Κατευθυντήριες Οδηγίες, πρέπει να δοθούν πληροφορίες αναφορικά με την εργασία στον άτυπο τομέα της οικονομίας (παρ. 16), πληροφορίες που απουσιάζουν εντελώς από το κείμενο της Έκθεσης. Αναφορά θα πρέπει να γίνει και στην Απόφαση του Υπουργού Εργασίας (14913/343/Φ10034/2011) με την οποία καθιερώθηκε το «εργόσημο» ως νέα μορφή ασφάλισης για εργαζόμενους που απασχολούνται κατ' οίκον και αμείβονται με την ώρα ή την ημέρα για υπηρεσίες, όπως η βοήθεια στο νοικοκυριό, οι μικροεπισκευαστικές εργασίες, η φύλαξη παιδιών, η φροντίδα ηλικιωμένων κλπ. Το μέτρο αυτό αποσκοπεί στο να καταστεί δυνατή η ασφάλιση ακόμη και της πλέον άτυπης και προσωρινής μορφής εργασίας και να αποθαρρύνει την αδήλωτη εργασία.

Σύμφωνα με την παρ. 17 των Κατευθυντήριων Οδηγιών πρέπει επίσης να περιγραφούν το νομικό πλαίσιο προστασίας των εργαζομένων από άδικη απόλυση. Δεδομένων των αλλαγών που έχουν επιτελεστεί το τελευταίο διάστημα στο εργατικό δίκαιο (π.χ. διευκόλυνση των απολύσεων, αύξηση του ορίου των ομαδικών απολύσεων και μείωση του ύψους της αποζημίωσης απόλυσης μέσω της μείωσης του χρόνου προειδοποίησης, εκτεταμένο διάστημα δοκιμαστικής απασχόλησης χωρίς αποζημίωση σε περίπτωση απόλυσης), πρέπει να παρουσιαστεί τόσο το προηγούμενο όσο και το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο.

Άρθρο 7

α) Κατώτατος και μέσος μισθός και οικογενειακές ανάγκες

Σελ. 27-28: Η παρούσα μορφή της Έκθεσης δεν αποτυπώνει την πραγματικότητα γύρω από τα μισθολογικά και σχετιζόμενα με αυτά εργασιακά δεδομένα, όπως αυτά έχουν διαμορφωθεί το τελευταίο χρονικό διάστημα, δίνει δε εσφαλμένα την εντύπωση ότι το Κράτος περιφρουρεί και σέβεται την Εθνική Γενική ΣΣΕ ως θεσμό διαμόρφωσης, ύστερα από ελεύθερες συλλογικές διαπραγματεύσεις, των κατωτάτων ορίων αμοιβής και όρων εργασίας για όλους τους εργαζόμενους στην ελληνική επικράτεια.

Κατ'αρχάς η Έκθεση θα πρέπει να αποτυπώσει την εκτεταμένη κρατική παρέμβαση με αλληπάλληλες νομοθετικές διατάξεις από το 2010 στο μέχρι σήμερα ισχύον σύστημα των συλλογικών διαπραγματεύσεων και των συλλογικών συμβάσεων εργασίας, καθώς και τις τελευταίες ρυθμίσεις σχετικά με το θέμα του κατώτατου μισθού (Ν. 4046/2012) . Από το σύνολο των ρυθμίσεων αυτών προκύπτει αφενός η σοβαρή αποδυνάμωση του επί δεκαετίες σταθερού συστήματος θέσπισης του κατώτατου μισθού μέσω της Εθνικής Γενικής ΣΣΕ που συνάπτεται ύστερα από ελεύθερες συλλογικές διαπραγματεύσεις, αφετέρου η παρέμβαση του κράτους για την περαιτέρω άμεση μείωση του ύψους του κατώτατου μισθού, ο οποίος ύστερα από την υπέρμετρη φορολογική επιβάρυνση (άμεση και έμμεση) των εργαζομένων, οδηγεί μεγάλα τμήματα του πληθυσμού κάτω από τα όρια της φτώχειας.

Τα αλληπάλληλα μέτρα λιτότητας και φορολογίας έχουν οδηγήσει στην πλήρη αποδόμηση του βιοτικού επιπέδου των εργαζομένων στην ελληνική επικράτεια, Στους 18 μήνες της εφαρμογής του προγράμματος προσαρμογής της Ελλάδας στους όρους του διεθνούς μηχανισμού δανεισμού, καταγράφεται σημαντική ποιοτική αλλά και ποσοτική οπισθοχώρηση στην αγορά εργασίας, η οποία επαναφέρει την κατάσταση που επικρατούσε πριν από 20 χρόνια, γεγονός που ενισχύει τους φόβους ότι η κατάσταση δεν είναι αναστρέψιμη στο ορατό μέλλον.

Ο διπλασιασμός του ποσοστού ανεργίας κατά την τριετία 2009-2011, σε συνδυασμό με τη μείωση των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων, έχει προκαλέσει μείωση των πραγματικών μισθών 11,5% στο σύνολο της οικονομίας και 9,2% στον ιδιωτικό τομέα κατά το 2010-2011. Επιπρόσθετα, ο συνδυασμός της μείωσης του εισοδήματος και της αύξησης της ανεργίας έχει οδηγήσει ένα μεγάλο μέρος των εργαζόμενων νοικοκυριών με δανειακές υποχρεώσεις σε χρεοκοπία. Η αδυναμία αποπληρωμής των δανείων τους, εάν δεν ληφθούν άμεσα μέτρα, θα οδηγήσει πολλά εργαζόμενα νοικοκυριά σε απώλεια ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων τους.

Τα στοιχεία αυτά καταδεικνύουν ότι οι Έλληνες εργαζόμενοι έχουν εισέλθει σε μία μακροχρόνια περίοδο κοινωνικής και οικονομικής υποβάθμισης και αποδυνάμωσης, και καταβαράθρωσης του βιοτικού τους επιπέδου, που θα

πλήξει κυρίως τις χαμηλές και μεσαίες εισοδηματικές ομάδες, ενώ θα οδηγήσει στην περιθωριοποίηση σημαντικού μέρους των ασθενέστερων κοινωνικών ομάδων, ειδικά των μακροχρόνια άνεργων και των συνταξιούχων. Ήδη είναι εμφανή τα πρώτα στοιχεία που δείχνουν ότι τα επίπεδα φτώχειας και ανισότητας αυξάνονται. Το 2010, κατά τη EUROSTAT, το 27,7% του πληθυσμού μας (πάνω από 3.000.000 άτομα) βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας και αποκλεισμού ή κάτω από το όριο της φτώχειας³⁰. Είναι δε προφανές ότι το ποσοστό αυτό έχει εν τω μεταξύ αυξηθεί, μαζί με το ραγδαία ανερχόμενο ποσοστό της ανεργίας, τη διαρκή δραστική μείωση μισθών και συντάξεων και την αποδόμηση του Κοινωνικού Κράτους

Σημειώνουμε επίσης, ότι θα πρέπει να περιληφθούν στην Έκθεση και πληροφορίες σχετικά με το κόστος ζωής στην Ελλάδα καθώς: α) σύμφωνα με το άρθρο 7 «Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα κάθε προσώπου να απολαμβάνει δίκαιους και ευνοϊκούς όρους εργασίας, οι οποίοι εξασφαλίζουν ειδικότερα: α) αμοιβή που παρέχει σε όλους τους εργαζόμενους, σαν ελάχιστο όριο: [...] ΙΙ) Διαβίωση αξιοπρεπή για τους ίδιους και τις οικογένειές τους, σύμφωνα με τις διατάξεις του Συμφώνου αυτού», β) οι Κατευθυντήριες Οδηγίες ζητούν πληροφορίες αναφορικά με την ύπαρξη συστήματος δεικτών και περιοδικής αναπροσαρμογής για να διασφαλίζεται ότι ο κατώτατος μισθός καθορίζεται σε επαρκές ύψος για τη διασφάλιση στους εργαζόμενους και τις οικογένειές τους ενός επαρκούς επιπέδου διαβίωσης.

β) Ίση αμοιβή για εργασία ίσης αξίας

Σελ. 28: Τα στατιστικά στοιχεία αναφορικά με τις μισθολογικές διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών (όπως και σε άλλα σημεία της Έκθεσης) χρειάζονται επικαιροποίηση.

Σελ. 29: Σύμφωνα με την παρ. 22 των Κατευθυντήριων Οδηγιών η Έκθεση θα πρέπει να παρέχει πληροφορίες για τα ζητήματα της σεξουαλικής

³⁰

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/data/database και http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-08022012-AP/EN/3-08022012-AP-EN.PDF. Βλ. και Matsaganis, Manos and Leventi, Chrysa, (2011). The distributional impact of the crisis in Greece, No 1124, DEOS Working Papers, Athens University of Economics and Business. <http://econpapers.repec.org/RePEc:aue:wpaper:1124>.

παρενόχλησης. Συνεπώς, θα πρέπει να γίνει αναφορά στο σχετικό νομοθετικό πλαίσιο (Ν. 3896/2010), στους σχετικούς μηχανισμούς εφαρμογής της νομοθεσίας, σε σχετικές υποθέσεις, επιβληθέντα πρόστιμα κλπ. Σκόπιμο θα ήταν η Έκθεση να κάνει αναφορά και στην έκθεση «Η εμπειρία του Συνηγόρου του Πολίτη στο θέμα της σεξουαλικής παρενόχλησης 2006-2010» και στα συμπεράσματά της.³¹

Επίσης, η αναφορά στο Ν. 3250/2004 είναι προτιμότερο να μεταφερθεί στο κομμάτι της Έκθεσης που αναφέρεται στην ανεργία των γυναικών, καθώς αφορά περισσότερο στη διασφάλιση απασχόλησης σε γυναίκες και όχι στη διασφάλιση της ίσης αμοιβής.

γ) Μέτρα για τη διασφάλιση της ασφάλειας και της υγείας στο χώρο εργασίας

Σελ. 30: Σκόπιμο θα ήταν να παρατεθούν περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με το ζήτημα των βαρέων και ανθυγιεινών επαγγελματών (ΒΑΕ), καθώς και οι πρόσφατες εξελίξεις γύρω από τη νέα Λίστα ΒΑΕ. Στο σημείο αυτό η ΕΕΔΑ σημειώνει ότι είχε υποβάλει εγκαίρως στα αρμόδια Υπουργεία εκτενείς «Προτάσεις σχετικά με την επανεξέταση του καθεστώτος των Βαρέων και Ανθυγιεινών Επαγγελματών (ΒΑΕ) και συναφή ζητήματα Υγείας και Ασφάλειας της Εργασίας»,³² οι οποίες δυστυχώς δεν λήφθηκαν επαρκώς υπόψη.

Σελ 31: Δεδομένου ότι η Έκθεση αναφέρεται στο ΠΔ 45/2008 «Μέτρα υγιεινής και ασφάλειας ένστολου προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας», σκόπιμο θα ήταν να γίνει κάποια αναφορά στις πολύ κακές συνθήκες κράτησης που επικρατούν σε κέντρα κράτησης αλλοδαπών και αστυνομικά τμήματα, οι οποίες έχουν επίδραση όχι μόνο στην υγεία των κρατουμένων πρωτίστως, αλλά και στους υπηρετούντες σε αυτούς τους χώρους.

δ) Συνθήκες εργασίας για όλους τους εργαζόμενους, περιλαμβανομένων υπερωριών, και αδειών με ή χωρίς αποδοχές

³¹Βλ. και *Harassment related to sex and sexual harassment law in 33 European countries, 1911, Greece by S. Koukoulis-Spiliotopoulos* υπό ανάρτηση στην ιστοσελίδα http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/document/index_en.htm#h2-8.

³² ΕΕΔΑ, *Ετήσια Έκθεση 2009*, σελ. 42 επ.

Σελ. 33 επ.: Δεδομένων των σημαντικών αλλαγών που έχουν επιτελεστεί το τελευταίο διάστημα στο εργατικό δίκαιο, πρέπει να παρουσιαστεί το προϊσχύον και ισχύον νομοθετικό πλαίσιο (αλληπάλληλες νομοθετικές μειώσεις των κατώτατων αμοιβών της ΕΓΣΣΕ, μείωση στην αμοιβή της πρόσθετης υπερεργασιακής/υπερωριακής εργασίας, περαιτέρω διευκόλυνση της διευθέτησης του χρόνου εργασίας, εξαιρέση ανηλικών εργαζομένων 15-18 ετών από το κρίσιμο τμήμα της εργατικής νομοθεσίας που αφορά συνθήκες εργασίας, κατάργηση των όρων των ΣΣΕ που ρυθμίζουν θέματα συνθηκών/όρων εργασίας, όταν αυτές λήγουν κλπ).

Άρθρο 8

Σύμφωνα με τις Κατευθυντήριες Οδηγίες της Επιτροπής η Έκθεση θα πρέπει να αναφέρει πληροφορίες σχετικά με: α) το νομοθετικό πλαίσιο που ρυθμίζει την ίδρυση και λειτουργία των συνδικαλιστικών οργανώσεων, β) τους μηχανισμούς συλλογικής διαπραγμάτευσης, και γ) το νομοθετικό πλαίσιο που ρυθμίζει τα της απεργίας. Από το σχέδιο της Έκθεσης απουσιάζουν οι ως άνω πληροφορίες. Στην περίπτωση που σχετικές πληροφορίες είχαν παρασχεθεί στην προηγούμενη Έκθεση (π.χ. το νομοθετικό πλαίσιο για τις απεργίες) και στο μέτρο που δεν έχουν υπάρξει αλλαγές, θα πρέπει να γίνει ρητή παραπομπή σε αυτήν.

Ειδικότερα, η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι η παρούσα μορφή της Έκθεσης δεν αποτυπώνει την πραγματικότητα σχετικά με τις αλληπάλληλες νομοθετικές παρεμβάσεις στην εργατική νομοθεσία και ειδικά στο συλλογικό εργατικό δίκαιο, που περιορίζουν σημαντικά τη συνδικαλιστική ελευθερία και τα θεμελιώδη δικαιώματα που τη συνθέτουν.

Η ΕΕΔΑ εφιστά ιδιαίτερα την προσοχή στις ρυθμίσεις του Ν. 4024/2011, με τις οποίες γίνεται δραστική παρέμβαση στη δομή και τη λειτουργία των συνδικαλιστικών οργανώσεων και παραβιάζεται το δικαίωμα των εργαζομένων σε συλλογική εκπροσώπηση απέναντι στους εργοδότες τους από πρόσωπα που εκλέγουν ελεύθερα και δημοκρατικά. Αυτή η νομοθεσία χορηγεί το δικαίωμα της διαπραγμάτευσης και σύναψης επιχειρησιακών ΣΣΕ σε κακέτυπα συλλογικά μορφώματα, τις «ενώσεις προσώπων» και υποβαθμίζει σοβαρά την

αρχή της συλλογικής εκπροσώπησης. Απέναντι σε αυτά τα μορφώματα, ο εργοδότης αποδεσμεύεται από κάθε υποχρέωση που έχει απέναντι στις συνδικαλιστικές οργανώσεις, ενώ οι εκπρόσωποι αυτών των «ενώσεων προσώπων» δεν έχουν διαρκή και πλήρη εντολή να εκπροσωπούν τους εργοδότες απέναντι στον εργοδότη για το σύνολο των συλλογικών εργασιακών ζητημάτων, γι' αυτό και δεν απολαμβάνουν πλήρη συνδικαλιστικά δικαιώματα και προστασία, όπως οι νόμιμοι και εκλεγμένοι εκπρόσωποι των εργαζομένων στα διοικητικά συμβούλια των συνδικαλιστικών οργανώσεων. Την εκτίμηση ότι οι «ενώσεις προσώπων» δεν αποτελούν συνδικαλιστικές οργανώσεις κατά την έννοια των Διεθνών Συμβάσεων Εργασίας, κάνει και στην Έκθεσή της και η Ανώτατη Αποστολή της ΔΟΕ.³³

Τα μέτρα λιτότητας και διαρθρωτικών παρεμβάσεων που έχουν εφαρμοσθεί, περιορίζουν ή εμποδίζουν σημαντικά την ελεύθερη άσκηση από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις του δικαιώματος συλλογικής διαπραγμάτευσης και σύναψης ΣΣΕ, οι οποίες καθορίζουν τους όρους αμοιβής και παροχής της εργασίας, καθώς επίσης και παραβιάζουν την υποχρέωση σεβασμού του περιεχομένου και εφαρμογής των δεσμευτικών για τα μέρη ΣΣΕ. Τα μέτρα αυτά προκαλούν μεγάλη ανησυχία, καθώς οδηγούν:

- στην περαιτέρω αποδυνάμωση του θεσμικού ρόλου και της παρέμβασης των συνδικαλιστικών οργανώσεων και την μείωση της διαπραγματευτικής τους δύναμης στη διαμόρφωση προστατευτικών όρων εργασίας ενιαίων για όλους τους εργαζόμενους,
- στην αποδυνάμωση της δομής και της λειτουργίας των συνδικαλιστικών οργανώσεων στην Ελλάδα και την υποβάθμιση της συνδικαλιστικής εκπροσώπησης των εργαζομένων.

Άρθρο 9

Σελ. 36 επ.: Το άρθρο 9 αφορά τα ζητήματα κοινωνικής ασφάλισης. Και πάλι το σχέδιο της Έκθεσης δεν ανταποκρίνεται επαρκώς στα ζητούμενα των Κατευθυντήριων Οδηγιών της Επιτροπής. Συνεπώς, θα πρέπει να εμπλουτιστεί το τμήμα της Έκθεσης που αφορά την εφαρμογή του άρθρου 9 του Συμφώνου

³³ Βλ. παραπάνω.

και να γίνουν συγκεκριμένες αναφορές στις πρόσφατες εκτεταμένες οργανωτικές, λειτουργικές και σε επίπεδο παροχών παρεμβάσεις στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, αλλά και στις διαρκείς μειώσεις του ύψους των κοινωνικοασφαλιστικών παροχών, και κυρίως των συντάξεων (κύριων και επικουρικών).

Η ΕΕΔΑ επισημαίνει τα στοιχεία που δείχνουν ότι η ραγδαία αύξηση της ανεργίας, αλλά και η μείωση των αποδοχών των εργαζομένων στερούν τα Ταμεία Κοινωνικής Ασφάλισης από κρίσιμους πόρους, καθιστώντας και γι' αυτό το λόγο αβέβαιη τη βιωσιμότητά τους στο μέλλον.

Στην περίπτωση που κάποιες από τις ζητούμενες πληροφορίες είχαν παρασχεθεί στην προηγούμενη Έκθεση και στο μέτρο που δεν έχουν υπάρξει αλλαγές, θα πρέπει να γίνει ρητή παραπομπή σε αυτήν.

Άρθρο 10

α) Συμφιλίωση επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας της μητρότητας

Σελ. 42: Η Έκθεση αναφέρεται στην άδεια μητρότητας που δικαιούνται οι μητέρες που εργάζονται στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα. Ωστόσο, το περιγραφόμενο νομοθετικό πλαίσιο δεν καλύπτει όλες τις εργαζόμενες μητέρες. Αναφορά, συνεπώς, θα πρέπει να γίνει σε όλες τις κατηγορίες εργαζόμενων μητέρων, όπως στις ελεύθερες επαγγελματίες.³⁴

Επιπλέον, θα πρέπει να γίνει αναφορά και στην ειδική έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη «Προϋποθέσεις και διαδικασία χορήγησης της ειδικής παροχής προστασίας της μητρότητας: η εφαρμογή του άρθρου 142 του Ν. 3655/2008»³⁵ που εντοπίζει διάφορα προβλήματα ως προς την προστασία (παροχές μητρότητας) που παρέχεται στις μητέρες, τα οποία συνοψίζονται ως εξής: α) προβλήματα διοικητικής δράσης, δηλαδή σχετικά με τις διαδικασίες χορήγησης της εν λόγω παροχής από τον ΟΑΕΔ, β) εξαίρεση αρκετών κατηγοριών εργαζόμενων μητέρων από την παροχή, με βάση ερμηνείες της διάταξης από τη Διοίκηση, γ) προβλήματα που απορρέουν από την ύπαρξη

³⁴ Βλ. και International Committee on Economic, Social and Cultural Rights, *General Comment No. 19: The Right to Social Security*, E/C.12/GC/19 (04.02.2008) par. 19.

³⁵ http://new.synigoros.gr/resources/9026_1_eidikh_ekthesh_adeia_mhtrot.pdf

κενών στη ρύθμιση του άρθρου 142 του ν. 3655/2008 και απαιτούν παρέμβαση του νομοθέτη.

Υπάρχουν και ορισμένες άλλες ρυθμίσεις της ελληνικής νομοθεσίας, αλλά και πρακτικές του Δημοσίου ως εργοδότη, σχετικά με την προστασία της μητρότητας και τις γονικές άδειες, που αντίκεινται στο Σύνταγμα, το δικαίωμα της ΕΕ (ή Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει ήδη ανοίξει σχετική διαδικασία παράβασης κατά της Ελλάδας) και το διεθνές δίκαιο.³⁶

Σελ. 43: Σε ό,τι αφορά την προστασία από απόλυση, σκόπιμο θα ήταν να γίνουν αναφορές και στη διερεύνηση σχετικών καταγγελιών από το ΣΕΠΕ και το Συνήγορο του Πολίτη βάσει των εκθέσεων των δύο φορέων.

Σελ. 44: Η Έκθεση αναφέρεται στη χορήγηση άδειας ανατροφής παιδιού σε πατέρες. Αναφορά θα πρέπει να γίνει στα σχετικά προβλήματα, έτσι όπως αυτά έχουν αποτυπωθεί στο Πόρισμα του Συνηγόρου του Πολίτη «Προβλήματα κατά τη διαδικασία και ως προς τις προϋποθέσεις χορήγησης άδειας ανατροφής παιδιού σε δημοσίους υπαλλήλους (άρθρο 53 ν. 3528/2007)»,³⁷ καθώς και στην Έκθεσή του «Ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών στην απασχόληση και τις εργασιακές σχέσεις».³⁸

β) Νομοθεσία κατά των διακρίσεων στην πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες

Σελ. 46-47: Η Έκθεση επιχειρεί να απαντήσει στις Καταληκτικές Παρατηρήσεις (παρ. 15 και 36) της Επιτροπής. Ωστόσο, μόνο η αναφορά στο Ν. 3304/2005 δεν αρκεί. Θα πρέπει να παρασχεθούν πληροφορίες και για το τι συμβαίνει στην πράξη. Επιπλέον, γίνεται αναφορά σε διάφορα προγράμματα και δράσεις του Υπουργείου Εργασίας που απευθύνονται σε ευάλωτες ομάδες, τα οποία αφορούν κυρίως ζητήματα εργασίας και όχι κοινωνικών υπηρεσιών-

³⁶ Σχετικά βλ. Σχόλια στο Νομοσχέδιο: «Νέο ασφαλιστικό σύστημα και συναφείς διατάξεις, ρυθμίσεις στις εργασιακές σχέσεις» και τη συνημμένη «Αίτηση των Γυναικείων Οργανώσεων Ελλάδας για μέτρα ουσιαστικής ισότητας των φύλων ταυτόχρονα με τη ρύθμιση της συνταξιοδότησης», που υποβλήθηκε εκ μέρους 28 οργανώσεων στους αρμοδίους υπουργούς, www.isotita.gr/index.php/docs/c140 και Σ. Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου, «Συνταξιοδότηση και εναρμόνιση οικογένειας και εργασίας. Ζητήματα ουσιαστικής ισότητας των φύλων και δικαστικής προστασίας (με αφορμή τη Δ.Ε.Κ. 26.3.2009 C-559/07)», Ε.Δ.Κ.Α. 2009, σ. 753 επ.

³⁷ <http://new.synigoros.gr/resources/docs/201525.pdf>

³⁸ http://new.synigoros.gr/resources/f-eidikh_ek8esh_2010_teliko--2.pdf

παροχών. Συνεπώς, θα πρέπει αυτά να μεταφερθούν στο κεφάλαιο της Έκθεσης που αναλύει είτε τα ζητήματα καταπολέμησης των διακρίσεων είτε τα ζητήματα εργασίας.

γ) Μέτρα για την προστασία και τη βοήθεια παιδιών στον τομέα της απασχόλησης

Σελ. 47-48: Το τμήμα αυτό της Έκθεσης επιχειρεί να απαντήσει στις Καταληκτικές Παρατηρήσεις (παρ. 17, 19, 38, 39 και 40) της Επιτροπής, στην ουσία όμως απαντά – ανεπαρκώς – μόνο στις παρ. 19 και 40. Επόμενα χωρία της Έκθεσης δίνουν κάποιες απαντήσεις στις άλλες παραγράφους. Συνεπώς θα πρέπει να γίνει μία αναρίθμηση.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι οι παρ. 19 και 40 των Καταληκτικών Παρατηρήσεων αναφέρεται στο ζήτημα των παιδιών του δρόμου, στο οποίο η Έκθεση δεν κάνει την παραμικρή αναφορά.

Επίσης, σε ό,τι αφορά την εργασία των ανηλίκων, το περιεχόμενο της Έκθεσης υπολείπεται των ζητούμενων από τις Κατευθυντήριες Οδηγίες (παρ. 37). Το Υπουργείο μπορεί να χρησιμοποιήσει και κάποια από τα στοιχεία που συμπεριέλαβε στην Έκθεση της Ελλάδας σχετικά με την εφαρμογή του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού σχετικά με την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και παιδική πορνογραφία, ενώ οπωσδήποτε πρέπει να προσθέσει από την ίδια Έκθεση το χωρίο «However, it should be noted that the number of verified infringements is not directly related to the size of the problem, since the verification of illegal employment of children is a very hard task to document, in order for competent agencies to impose sanctions».

Στο σημείο αυτό η ΕΕΔΑ υπενθυμίζει σχετικά με την παιδική εργασία ότι ορισμένες διατάξεις του Ν. 1837/1989, που μεταφέρει την Οδηγία 94/33/ΕΚ για την προστασία των νέων στην εργασία, δεν ανταποκρίνονται στους κανόνες της Οδηγίας αυτής. Έτσι, π.χ. ενώ η Οδηγία απαιτεί ελάχιστη περίοδο ανάπαυσης 14 ωρών, ο νόμος προβλέπει μόνο 12 ώρες.

Επίσης, πρέπει να γίνει αναφορά και στον Ν. 3863/2010 «Νέο Ασφαλιστικό Σύστημα και συναφείς διατάξεις, ρυθμίσεις στις εργασιακές

σχέσεις» που τροποποιεί το νομοθετικό πλαίσιο εργασίας ανηλίκων. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 74, παρ. 9 οι ανήλικοι εργαζόμενοι από 15-18 ετών εξαιρούνται από τα κατώτατα όρια προστασίας της ΕΓΣΣΕ ως προς τα κατώτατα όρια αμοιβής και όρων εργασίας που ίσχυε γι'αυτούς μέχρι σήμερα. Βάσει της διάταξης αυτής η απασχόληση των ανηλίκων 15-18 ετών μπορεί πλέον να γίνεται με συμβάσεις μαθητείας με το 70% του κατώτατου ημερομίσθιου ή μισθού, με ελάχιστη για την προστασία της ηλικίας τους κοινωνική ασφάλιση και με πλήρη εξαίρεση από το μεγαλύτερο μέρος της εργατικής νομοθεσίας που ίσχυσε μέχρι σήμερα για την προστασία τους. Η διάταξη αυτή είναι ασύμβατη με τη Διεθνή Σύμβαση Εργασίας (No. 138) περί του κατώτατου ορίου ηλικίας εισόδου στην απασχόληση.³⁹

δ) Καταπολέμηση ενδοοικογενειακής βίας και σεξουαλικής εκμετάλλευσης ανηλίκων

Σελ. 49: Η ΕΕΔΑ σχολιάζοντας το σχετικό σχέδιο νόμου για την ενδοοικογενειακή βία είχε επισημάνει θετικά στοιχεία, αλλά και ότι το ζήτημα έπρεπε να αντιμετωπιστεί διττά: α) από άποψη ποινική, κυρίως ε την καθιέρωση ως επιβαρυντικής περιστάσης των σχετικών πράξεων βίας, που προβλέπει ο Π.Κ. και όσων προστεθούν με τον νέο νόμο, το γεγονός ότι διαπράχθηκαν ενδοοικογενειακά, και β) ως κοινωνικό πρόβλημα, η λύση του οποίου θα καταστήσει τις ποινικές διατάξεις αποτελεσματικές, ενώ θα παραμείνουν αναποτελεσματικές, εφόσον δεν αντιμετωπισθεί σωστά κι αυτό. Η ΕΕΔΑ είχε προτείνει και βελτιώσεις και συμπληρώσεις των ουσιαστικών και δικονομικών διατάξεων του Σ/Ν και την ένταξη όλων στους οικείους κώδικες επισημαίνοντας ότι, αν αυτό δεν γινόταν, υπήρχε κίνδυνος δημιουργίας σύγχυσης και ανασφάλειας δικαίου. Εξάλλου, είχε εκφράσει σοβαρές αμφιβολίες για τη συνταγματικότητα και την αποτελεσματικότητα του εισαγόμενου θεσμού της ποινικής διαμεσολάβησης.⁴⁰ Θα πρέπει να αναφερθούν στοιχεία από την εφαρμογή του νόμου αυτού στην πράξη.

³⁹ Βλ. Ν. 1182/1981 (ΦΕΚ Α' 193).

⁴⁰ ΕΕΔΑ, *Εκθεση 2005*, σελ. 231 επ.

Σελ. 51: Το περιεχόμενο της Έκθεσης σχετικά με τη σεξουαλική εκμετάλλευση ανηλίκων δεν είναι επαρκές. Σημειώνουμε ότι το Υπουργείο μπορεί να χρησιμοποιήσει, αφού τις επικαιροποιήσει, πληροφορίες που περιλαμβάνονται η Έκθεση της Ελλάδας για την εφαρμογή του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού σχετικά με την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και παιδική πορνογραφία. Αναφορά θα πρέπει να γίνει στην ίδρυση και λειτουργία του ΚΕΣΑΘΕΑ, στο δίκτυο «Ορέστης», στη γραμμή παιδικής προστασίας του ΕΚΚΑ στο πλαίσιο προσπάθειας της Πολιτείας να καταπολεμήσει το φαινόμενο της σωματικής και σεξουαλικής βίας κατά ανηλίκων. Τέλος, σύμφωνα και με τις Καταληκτικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής (παρ. 38), η Έκθεση θα πρέπει να περιλαμβάνει στατιστικά στοιχεία για τον αριθμό θυμάτων, δραστών, καταδικών και είδος επιβληθεισών ποινών για σωματική και σεξουαλική βία κατά ανηλίκων.

Επίσης, θα πρέπει να γίνει αναφορά και στο άρθρο 42 του Ν. 3907/2011 που τροποποιεί το άρθρο 44 του Ν. 3386/2005, και σύμφωνα με το οποίο μπορεί να χορηγηθεί άδεια διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους και σε ενήλικους θύματα ενδοοικογενειακής βίας ή ανήλικους που αποδεδειγμένα χρήζουν προστατευτικών μέτρων και φιλοξενούνται από ιδρύματα ή άλλα νομικά πρόσωπα κοινωφελούς σκοπού, εφόσον η επιστροφή τους σε ασφαλές περιβάλλον είναι αδύνατη.

ε) Καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων

Σελ. 53: Σκόπιμο θα ήταν να γίνει αναλυτικότερη αναφορά στις δράσεις της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων που αφορούν την εμπορία γυναικών. Εάν έχει γίνει σχετικά αναφορά σε άλλο σημείο της Έκθεσης να γίνει παραπομπή στις αντίστοιχες σελίδες.

Σχετικά με το άρθρο 10, απουσιάζει η αναφορά σε νομοθεσία και μηχανισμούς για τη διασφάλιση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων των ηλικιωμένων, καθώς και των αιτούντων άσυλο και των οικογενειών τους και για την οικογενειακή επανένωση των μεταναστών, όπως ζητούν οι Κατευθυντήριες Οδηγίες στις παρ. 38-39. Θα πρέπει να συμπληρωθούν και αυτά τα πεδία. Σκόπιμο θα ήταν να γίνει αναφορά και στις

αποφάσεις *Saidoun*⁴¹ και *Fawsie*⁴² του ΕΛΔΑ που αφορούσαν την μη καταβολή επιδόματος πολύτεκνης οικογένειας σε αναγνωρισμένους πρόσφυγες και την αλλαγή σε συνέχεια των αποφάσεων της σχετικής νομοθεσίας.

Άρθρο 11

α) Η κατάσταση στέγασης στην Ελλάδα

Σελ. 54: Σκόπιμο θα ήταν να γίνει χρήση των στοιχείων που έχουν προκύψει από την πρόσφατη απογραφή του 2011 και όχι του 2001.

Δεδομένου ότι σύμφωνα με το Γενικό Σχόλιο της Επιτροπής για το δικαίωμα στη στέγαση «όλοι οι δικαιούχοι του δικαιώματος σε κατάλληλη στέγαση θα πρέπει να έχουν διαρκή και σταθερή πρόσβαση σε [...] ασφαλές πόσιμο νερό, ενέργεια για μαγείρεμα, θέρμανση και φωτισμό, [...]»,⁴³ θα πρέπει να γίνει αναφορά στο Έκτακτο Ειδικό Τέλος Ηλεκτροδοτημένων Δομημένων Επιφανειών (τέλος ΔΕΗ) του Ν. 4021/2011, η μη πληρωμή του οποίου συνεπάγεται τη διακοπή ηλεκτροδότησης, καθώς και στη σχετική απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Σελ. 55: Η Έκθεση θα πρέπει να αναφέρει ότι, βάσει των τελευταίων δεσμεύσεων που ανέλαβε η χώρα με το νέο Μνημόνιο, ο Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας καταργήθηκε. Αυτό συνιστά βαρύτατο πλήγμα, σε μια στιγμή που ο αριθμός των άστεγων αυξάνεται δραματικά.

β) Η αντιμετώπιση των αστέγων

Σελ. 57: Η Έκθεση αναφέρει ότι το Υπουργείο Υγείας & Κοινωνικής Αλληλεγγύης εφαρμόζει διάφορα μέτρα και δράσεις. Δεν καθίσταται σαφές εάν τα μέτρα αυτά είναι αυτά που περιγράφονται στη σελ. 58 ή κάποια άλλα. Επίσης, θα πρέπει να γίνει αναφορά στην πρόσφατη νομοθετική ρύθμιση του Υπουργείου Υγείας περί ορισμού των αστέγων και του χαρακτηρισμού τους ως ευάλωτη ομάδα.

⁴¹ ΕΛΔΑ, *Saidoun κ. Ελλάδας*, Απόφαση 28.10.2010.

⁴² ΕΛΔΑ, *Fawsie κ. Ελλάδας*, Απόφαση 28.10.2010.

⁴³ Committee on Economic, Social and Cultural Rights, *General Comment No. 4: The Right to Adequate Housing (Art. 11(1) of the Covenant)*, E/1992/23 (13.12.1991) παρ. 8.

Σελ. 59: Αναφορικά με τα ζητήματα στέγασης αιτούντων άσυλο (και υπό το φως της απόφασης του ΕΔΔΑ στην υπόθεση *M.S.S.* και της απόφασης του ΔΕΕ της 21.12.2011 στις υποθ. C-411/10 και C-493/10, *N.S. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*) και ασυνόδευτων ανηλίκων θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι διαθέσιμοι ξενώνες υπολείπονται σημαντικά των αναγκών που πρέπει να καλυφθούν. Αναφορά θα πρέπει να γίνει και στο φαινόμενο χρήσης για στέγαση εγκαταλελειμμένων κτιρίων από αιτούντες άσυλο ή/και παράτυπους μετανάστες που συνωστίζονται σε αυτά χωρίς να πληρούνται οι απαραίτητοι όροι υγιεινής και στο φαινόμενο ενοικίασης σπιτιών, διαμερισμάτων, δωματίων πάλι από τις ίδιες κατηγορίες ατόμων και υπό τους ίδιους όρους διαβίωσης.

Σελ. 59-60: Η Έκθεση κάνει εκτενή αναφορά στις δραστηριότητες του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ). Ωστόσο, δεδομένου του περιεχομένου των δραστηριοτήτων αυτών αλλά και των χαρακτηριστικών των ατόμων στα οποία απευθύνονται είναι σκοπιμότερο το χωρίο αυτό να μεταφερθεί παραπάνω, στο τμήμα της Έκθεσης που αφορά το άρθρο 9 και πιο συγκεκριμένα τα ζητήματα ενδοοικογενειακής βίας, εμπορίας ανθρώπων, σωματικής και σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών.

γ) Έλληνες Ρομά και το δικαίωμα σε επαρκή στέγαση

Σελ. 61: Προτιμάται ο όρος “Roma” αντί του όρου “Gypsies”.

Σελ. 62: Θα ήταν σκόπιμο να αναφερθεί και ποια από τα έργα που προέβλεπε το Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης 2002-2008 υλοποιήθηκαν και ολοκληρώθηκαν.

Επιπλέον, θα ήταν σκόπιμο να γίνει αναφορά και στα προβλήματα που έχουν εντοπιστεί τόσο από την ΕΕΔΑ⁴⁴ όσο και από το Συνήγορο του Πολίτη⁴⁵ σχετικά με την εφαρμογή του Ολοκληρωμένου Προγράμματος Δράσης στο κομμάτι της στέγασης.

⁴⁴ ΕΕΔΑ, «Έκθεση και προτάσεις για ζητήματα σχετικά με την κατάσταση και τα δικαιώματα των Τσιγγάνων στην Ελλάδα, *Ετήσια Έκθεση 2008*, σελ. 100 επ.

⁴⁵ Συνήγορος του Πολίτη, *Ειδική Ετήσια Έκθεση για την 1ση Μεταχείριση 2010* (Ιούνιος 2011) σελ. 8.

Επίσης, η Έκθεση θα πρέπει να καθιστά σαφές αν και ποιες από τις εκφάνσεις του Ολοκληρωμένου Προγράμματος Δράσης εφαρμόζονται και σε μη Έλληνες Ρομά, σύμφωνα με την παρ. 44 των Καταληκτικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής.

Σελ. 67-68: Πρέπει να σημειώσουμε ότι η Έκθεση δεν τοποθετείται επί της ουσίας επί του ζητήματος των «αναγκαστικών εξώσεων» (forced evictions) Ρομά. Υπό το φως α) της απόφασης της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην υπόθεση *A. Γεωργόπουλος κ. Ελλάδα* (Προσφυγή 1799/2008, 14.09.2010), β) της απόφασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων στην υπόθεση *Interights κ. Ελλάδα* (Προσφυγή 49/2008, 11.12.2009), γ) την απόφαση του Εισαγγελέα Εφετών για άσκηση ποινικής δίωξης για παράβαση καθήκοντος (64/2011 and 71/2011) εις βάρος του πρώην Δημάρχου και Αντιδημάρχου Πατρών, λόγω παράνομης κατεδάφισης ενός καταυλισμού Ρομά τον Αύγουστο και Σεπτέμβριο του 2006 (σε συνέχεια της απόφασης της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου), και δ) των παρεμβάσεων του Συνηγόρου του Πολίτη για αυτό το θέμα, θα πρέπει η Έκθεση να αντιμετωπίζει πιο ουσιαστικά αυτό το θέμα.

Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι το 2010, ο Συνήγορος του Πολίτη παρενέβη για την αποτροπή εκδίωξης και κατεδάφισης των παραπηγμάτων στα οποία διαβιούν Ρομά σε τρεις περιπτώσεις, με επιτυχή προς το παρόν αποτελέσματα. «Το ζήτημα της κατεδάφισης αυθαιρέτων παραπηγμάτων τοιγάνων εμφανίζει εξαιρετική πολυπλοκότητα, δεδομένου ότι η συνεπής τήρηση των επιταγών της ισχύουσας νομοθεσίας περί κατεδάφισης αυθαιρέτων, δεν λαμβάνει υπόψη, ιδιαιτερότητες που σχετίζονται με τον τρόπο διαβίωσης της συγκεκριμένης ομάδας του πληθυσμού και δεν συνδυάζεται ευχερώς με ειδικότερες δράσεις και προγράμματα που σχεδιάζονται και υλοποιούνται για τη στεγαστική τους αποκατάσταση».⁴⁶

Σε ό,τι αφορά τα θέματα κακομεταχείρισης Ρομά από αστυνομικά όργανα η ΕΕΔΑ υπενθυμίζει τις αποφάσεις του ΕΛΔΑ *Πετροπούλου-Τσακίρης, Μπέκος και Κουτρόπουλος, Στεφάνου*.

⁴⁶ *Ibid.*, σελ. 18.

Επίσης, σχετικά με το Ν. 3938/2011 «Σύσταση Γραφείου Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας στο Υπουργείο προστασίας του Πολίτη και άλλες διατάξεις», η ΕΕΔΑ υπενθυμίζει ότι όταν κλήθηκε να υποβάλει σχόλια επί του νομοσχεδίου⁴⁷ είχε εκφράσει σοβαρές ενστάσεις ως προς το περιεχόμενό του υποστηρίζοντας ότι στην ουσία δεν ιδρύεται ένας αρκούντως αποτελεσματικός και ανεξάρτητος μηχανισμός διερεύνησης καταγγελιών που είναι και το ζητούμενο. Τις ενστάσεις αυτές φαίνεται να συμμαρτίζεται και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (CPT).⁴⁸

δ) Μέτρα για την καταπολέμηση της φτώχειας

Σελ. 70: Τα στατιστικά που αναφέρονται στον αριθμό των Ελλήνων που βρίσκονται στο όριο της φτώχειας πρέπει να επικαιροποιηθούν σε συνέχεια της τελευταίας έκθεσης της Eurostat, σύμφωνα με την οποία 27,7% των Ελλήνων το 2010 βρίσκονταν στα όρια της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού⁴⁹. Το ποσοστό αυτό έχει εν τω μεταξύ προφανώς αυξηθεί πολύ.

Σελ. 72: Σύμφωνα με τις Κατευθυντήριες Οδηγίες της Επιτροπής σχετικά με το άρθρο 11 στην Έκθεση θα πρέπει να περιλαμβάνονται και πληροφορίες αναφορικά με το δικαίωμα σε επαρκές φαγητό και το δικαίωμα σε νερό. Τέτοιες αναφορές, όμως, απουσιάζουν από το σχέδιο της Έκθεσης. Σκόπιμο θα ήταν να γίνει κάποια αναφορά α) στην αύξηση των συσσιτίων που παρέχουν οι Δήμοι και η Εκκλησία στο πλαίσιο της προσπάθειας συνδρομής αυτών που πλήττονται χειρότερα από την οικονομική κρίση, β) στην πρωτοβουλία του Υπουργείου Παιδείας για τη διανομή κουπονιών για αγορά φαγητού σε σχολεία της χώρας που έχουν εντοπιστεί κρούσματα υποσιτισμού παιδιών.

⁴⁷ ΕΕΔΑ, *Ετήσια Έκθεση 2010*, σελ. 176 επ.

⁴⁸ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, *Report to the Government of Greece on the visit to Greece carried out from 19 to 27 January 2011*, CPT/Inf (2012)1 (Strasbourg, 10.01.2012) παρ. 89.

⁴⁹ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/data/database και http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-08022012-AP/EN/3-08022012-AP-EN.PDF. Βλ. και Σύσταση της ΕΕΔΑ, από 08.12.2011, «*Επιτακτική ανάγκη να αντιστραφεί η πορεία καταρράκωσης των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων*», καθώς και σχετικό δελτίο τύπου, από 20.02.2012: www.nchr.gr.

Επίσης, δεδομένης της εκκρεμούς υπόθεσης ενώπιον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων⁵⁰ κατά της Ελλάδας αναφορικά με τον Ασωπό σκόπιμο είναι να γίνει κάποια σχετική μνεία.

Άρθρο 12

α) Δημόσια Υγιεινή

Σελ. 72: Σκόπιμο θα ήταν να γίνει μία μικρή αναφορά στο περιεχόμενο του Ν. 3370/2005 και της Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τη Δημόσια Υγεία για την καλύτερη ενημέρωση του αναγνώστη.

β) Απαγόρευση καπνίσματος

Σελ. 73: Αναφορά θα πρέπει να γίνει και στους δύο αντικαπνιστικούς νόμους Ν. 3730/2008 και 3868/2010, καθώς και στα προβλήματα εφαρμογής τους.

γ) Εθνική Πολιτική Διατροφής

Σελ. 73: Αναφορά θα πρέπει να γίνει και στα προγράμματα Αγωγής της Υγείας του Υπουργείου Παιδείας που αντιμετωπίζουν ζητήματα διατροφής, αλλά και τσιγάρου και αλκοόλ.

δ) Ψυχική Υγεία

Σελ. 74: Σύμφωνα με τις Καταληκτικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής θα πρέπει να δοθούν πληροφορίες και αναφορικά με τον αριθμό των εξυπηρετούμενων από τις κινητές μονάδες ψυχικής υγείας.

Αναφορά θα πρέπει να γίνει και στη δραστική μείωση της χρηματοδότησης των μονάδων ψυχικής υγείας από το Υπουργείο Υγείας & Κοινωνικής Αλληλεγγύης, με αποτέλεσμα πολλές από αυτές να κινδυνεύουν με διακοπή της λειτουργίας τους.

Επίσης, σύμφωνα με την παρ. 57 (ζ) των Κατευθυντηρίων Γραμμών η Έκθεση θα πρέπει να περιλαμβάνει πληροφορίες, οι οποίες απουσιάζουν εν προκειμένω, σχετικά με τα ζητήματα ψυχικής υγείας, και ειδικότερα τη

⁵⁰ http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/Complaints/CC72Admiss_en.pdf

φροντίδα ψυχικά ασθενών σε ιδρύματα, τον περιοδικό και αποτελεσματικό δικαστικό έλεγχο των ακούσιων νοσηλειών. Υπό των αποφάσεων του ΕΔΔΑ στις υποθέσεις *Βένιος*⁵¹ και *Καραμανώφ*,⁵² η παροχή σχετικών πληροφοριών καθίσταται επιτακτική. Η ΕΕΔΑ, όπως άλλωστε και ο Συνήγορος του Πολίτη,⁵³ έχει ασχοληθεί με το ζήτημα των ακούσιων νοσηλειών υποβάλλοντας συγκεκριμένες προτάσεις στο πλαίσιο της Έκθεσής της «Ζητήματα προστασίας των δικαιωμάτων των ατόμων με ψυχιατρική εμπειρία στο πλαίσιο της ψυχιατρικής μεταρρύθμισης στην Ελλάδα».⁵⁴

ε) Κινητές Μονάδες

Σελ. 76: Η Έκθεση κάνει αναφορά στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Καταπολέμηση του HIV/AIDS 2008-2012, οφείλουμε ωστόσο να σημειώσουμε όπως έχουμε ήδη επισημάνει στη σχετική μας έκθεση ότι στην ουσία αυτό το σχέδιο δράσης δεν εφαρμόζεται. Σύμφωνα με τις Κατευθυντήριες Οδηγίες η Έκθεση θα πρέπει να κάνει αναφορές στα ζητήματα αντιρετροϊκής αγωγής και στις προσπάθειες καταπολέμησης των διακρίσεων σε βάρος των οροθετικών. Η ΕΕΔΑ δεν μπορεί να μην αναφέρει την απογοητευτική απόφαση του Άρειου Πάγου σχετικά με την απόλυση ενός οροθετικού εργαζομένου, που αποτέλεσε και την αφορμή ενασχόλησής της με το ζήτημα. Οφείλει, ωστόσο, να αναφέρει και τη θετική εξέλιξη της ρητής υπαγωγής των οροθετικών στο πλαίσιο προστασίας του Ν. 3304/2005 μέσω του άρθρου 2 του Ν. 3996/2011 για αναμόρφωση του ΣΕΠΕ.

στ) Δράσεις του ΟΚΑΝΑ

Σελ. 77: Σχετικά με τον ΟΚΑΝΑ θα πρέπει να γίνει αναφορά και στη μεταφορά μονάδων του σε νοσοκομεία της χώρας. Σκόπιμο θα ήταν επίσης να γίνει αναφορά και στο σχέδιο νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης για τον Κώδικα των Ναρκωτικών που δίνει έμφαση στη θεραπευτική και όχι την

⁵¹ ΕΔΔΑ, *Βένιος κ. Ελλάδας*, Απόφαση 05.07.2011.

⁵² ΕΔΔΑ, *Καραμανώφ κ. Ελλάδας*, Απόφαση 26.07.2011.

⁵³ Συνήγορος του Πολίτη, *Αντεπάγγελτη έρευνα για την ακούσια νοσηλεία ψυχικά ασθενών* (Μάιος 2007) <http://new.synigoros.gr/resources/docs/206391.pdf>

⁵⁴ http://www.nchr.gr/media/gnwmateuseis_eeda/Site_version2/yeia/mental_health_final2011.pdf

ποινική μεταχείριση του χρήστη. Η ΕΕΔΑ και σε αυτό το σημείο δεν μπορεί να μην αναφερθεί στη δραματική μείωση της χρηματοδότησης των φορέων κατά των ναρκωτικών (π.χ. ΚΕΘΕΑ) που θέτει σε κίνδυνο δράσεις και προγράμματα απεξάρτησης.

I) Άρθρα 13 και 14

Σελ. 81: Σκόπιμο θα ήταν να γίνει μία εκτενέστερη αναφορά στα ζητήματα της σχολικής διαρροής, η οποία σύμφωνα με μελέτες που έχουν γίνει δεν περιορίζεται μόνο σε ευάλωτες ομάδες μαθητών. Σύμφωνα με την ίδια την Υφυπουργό Παιδείας κ. Χριστοφιλοπούλου «τα στοιχεία της τελευταίας ολοκληρωμένης έρευνας μαθητικής διαρροής από το Παρατηρητήριο Μετάβασης, δείχνουν ότι η μαθητική διαρροή στο σύνολο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα ανέρχεται σε 12,81%. Η μαθητική διαρροή στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι ασήμαντη (ανέρχεται σε ποσοστό 0,8-1%) και αφορά σε ειδικές κοινωνικές ομάδες (τοιγγανόπαιδες κ.α.)».

Επίσης, σκόπιμο θα ήταν να γίνει αναφορά και στο Ν. 3699/2008 «Ειδική αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες», σχετικά με την εφαρμογή του οποίου η ΕΕΔΑ είχε υποβάλει αναλυτικές προτάσεις.⁵⁵

α) Εκπαίδευση Παιδιών Ρομά

Σελ. 82-83: Η έκθεση αναφέρει τα μέτρα που έχει λάβει η Ελληνική Πολιτεία για την ενδυνάμωση της εκπαίδευσης των παιδιών Ρομά. Υπό το φως, όμως και της απόφασης του ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Σαμπάνης και άλλοι*, θα πρέπει να γίνει αναφορά και πώς έχουν εφαρμοστεί τα διάφορα μέτρα στην πράξη, τα προβλήματα που έχουν ανακύψει στην πράξη, και λόγω αντιδράσεων διευθυντών ή συλλόγων γονέων σχολείων, που έχουν οδηγήσει σε ορισμένες περιπτώσεις σε μη πρόσβαση των παιδιών Ρομά στην εκπαίδευση. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι στις 22.02.2011 ο Αντιεισαγγελέας του Αρείου Πάγου Φ. Μακρής ζήτησε με επείγουσα έγγραφη παραγγελία του από τους Εισαγγελείς Πρωτοδικών «να επιμεληθούν για την πάταξη του φαινομένου του

⁵⁵ ΕΕΔΑ, *Ετήσια Έκθεση 2009*, σελ. 35 επ.

αποκλεισμού των Ρομά από τη δημόσια εκπαίδευση προκειμένου να εξαλειφθεί η φοβική για τα παιδιά των Ρομά αντίληψη και να διασφαλισθεί η ανεμπόδιστη και η χωρίς αποκλεισμό ή διακρίσεις ισότιμη ένταξή τους σ' όλες τις δομές του Κράτους».

β) Αποτροπή και καταπολέμηση της σωματικής τιμωρίας παιδιών

Σελ. 84: Η αναφορά που κάνει η Έκθεση στο φαινόμενο της ενδοσχολικής βίας είναι εμφανώς δυσανάλογη προς τις μεγάλες διαστάσεις που έχει λάβει τα τελευταία χρόνια. Η ΕΕΔΑ, στο πλαίσιο της οποίας λειτουργήσε η Ειδική Επιτροπή Μελέτης Ομαδικής Ενδοσχολικής Βίας (ΕΕΜΟΕΒ),⁵⁶ θεωρεί ότι: α) η Έκθεση πρέπει να κάνει εκτενέστερη αναφορά σε αυτό το σημαντικό ζήτημα, και β) ότι η αναφορά αυτή αρμόζει να γίνει στο πλαίσιο του άρθρου 10 που αναλύονται και τα θέματα σωματικής κι σεξουαλικής βίας κατά των ανηλίκων.

Σκόπιμο δε, είναι να αναφερθεί και η σύσταση του Δικτύου κατά της Βίας στο Σχολείο που συντονίζεται από την Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Υγείας Παιδιού και Εφήβου και συμμετέχουν σε αυτό το Υπουργείο Παιδείας, η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, το Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, ο Συνήγορος του Παιδιού, το Ίδρυμα Μαραγκοπούλου, η Παιδοψυχιατρική Εταιρεία Ελλάδας, η Παιδοψυχιατρική Κλινική του Πανεπιστημίου Αθηνών του Νοσοκομείου Αγία Σοφία και άλλοι φορείς.

Τέλος, η ΕΕΔΑ με αφορμή τις παρατηρήσεις της επί του σχεδίου της Έκθεσης, συνιστά στην Πολιτεία την επικύρωση του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στο Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα.

Αθήνα, 9 Μαρτίου 2012

⁵⁶ Βλ. και ΕΕΔΑ, *Ομαδική βία και επιθετικότητα στα σχολεία* (Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2010).